

LATVIJAS INDĪGIE AUGI

LU BOTĀNISKAJĀ DĀRZĀ

Latvijā savvaļā sastopamas 1861 sēklaugu suga. Tā vidū ir arī indīgi augi, kuros uzkrājušās toksiskās vielas var izraisīt cilvēku un dzīvnieku saindēšanos vai pat bojāeju. Visvairāk šādu augu ir gundegu, čemurziežu un naktenīu dzimtā.

Galvenās toksisko vielu grupas augos ir alkaloīdi, glikozīdi, saponīni un ēteriskās eļļas.

Indīgās vielas var uzkrāties visās auga daļās – saknēs, sakneņos, lapās, ziedos, augļos un sēklās.

Visbiežāk cilvēki, it īpaši bērni, saindējas, aizskarot vai nogaršojot nepazīstamu, bet pievilcīgu augu ziedus, augļus un sēklas.

Mājdzīvnieki saindējas, ieēdot svaigus vai sienā esošus indīgu augus.

LU Botāniskajā dārzā apskatāmas 64 Latvijā savvaļā augošu indīgu sēklaugu sugas. Izveidota īpaša indīgo augu ekspozīcija.

Lai pievērstu uzmanību indīgajiem augiem, to nosaukumu etiķetes ietonētas oranžā krāsā.

Bukletā parādītas tās Latvijā savvaļā sastopamās indīgo augu sugas, ar kurām visbiežāk iespējama saindēšanās.

■ Indīgais velnartuks *Cicuta virosa* L.

Bīstamākais Latvijas savvaļas augs.

Indīgais velnartuks ir daudzgadīgs čemurziežu dzimtas augs ar resnu sakneni, kas iekšienē ar vairākām šķērssienām sadalīts atsevišķos dobumos.

Augam ir īpatnēja seleriju vai pētersīļu smarža. Savvaļā sastopams diķu, ezeru, upju un grāvju krastos.

Saknenis ir auga visindīgākā daļa, un tam ir maldinoša saldena garša. Indīgā viela ir glikozīds cikutotoksīns, kas iedarbojas ļoti ātri.

Saindējoties rodas gremošanas un sirdsdarbības traucējumi, bezsamaņa. Nāvi izraisa elpošanas centra paralīze.

■ **Plankumainais suņstobrs**
Conium maculatum L.

Divgadīgs čemurziežu dzimtas augs, kam raksturīgs līdz 180 cm augsts zarains stumbrs ar zilganu apsarmi un sarkanīgiem plankumiem. Saulainā, karstā laikā tas izdala nepatīkamu peļu smaku.

Aug ceļmalās, sētmalēs, krūmājos un nezālienēs.

Indīgas ir visas auga daļas, bet sevišķi indīgi ir negatavi augļi, kas satur vairākus alkaloīdus.

Saindējoties zūd ādas jutīgums un pakāpeniski sākas kāju, roku, sejas un kakla muskulatūras paralīze. Elpošanas centra paralīzes dēļ var iestāties nāve.

■ **Suņpētersilis**
Aethusa cynapium L.

Viengadīgs čemurziežu dzimtas augs, kura plūksnaini dalītās lapas atgādina ēdamā pētersiļa lapas. Augam ir nepatīkama smaka, taču to var sajaukt, tikai saberžot lapas.

Raksturīga pazīme ir 3 garas vīkaliņa lapiņas, kas vērstas lejup zem balto ziedu čemuriem.

Suņpētersīli var atrast dārzos, sētmalēs un krūmājos.

Aug satur indīgus alkaloīdus un ēteriskās eļļas.

Saindējoties novērojami gremošanas orgānu un smadzeņu darbības traucējumi.

■ **Sosnovska latvānis**
Heracleum sosnowskyi Manden

Daudzgadīgs čemurziežu dzimtas augs ar spēcīgu lapojumu, līdz 3 m augstu stumbru un vareniem baltu ziedu čemuriem.

Latvijā sastopams pļavās, laukos un ceļmalās, kur tas ieviesies no dārziem un kultivētām pļavām.

Augs ir bīstams, jo tā šūnsula satur vielas, kas, nokļuvušas uz ādas, saules ultravioleto staru ietekmē var izraisīt ādas iekaisumus.

Piesardzība ieteicama arī saskarsmē ar citām latvāņu sugām.

■ **Parastā maijpuķīte**
Convallaria majalis L.

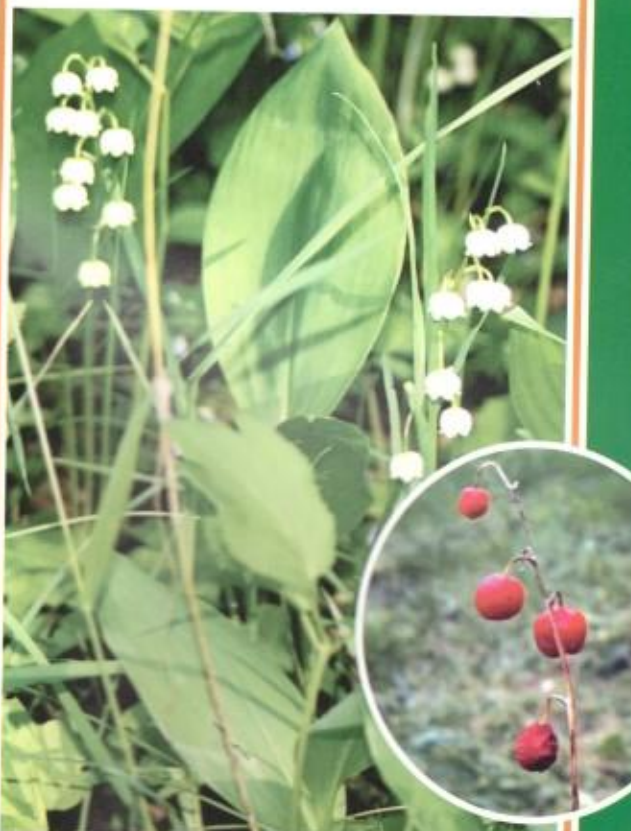
Daudzgadīgs liliju dzimtas augs ar gariem ložņājošiem sakneņiem. Īso stumbru galos veidojas 2 eliptiskas lapas un baltu patīkami smaržojošu zvanveida ziedu ķekari. Vasaras beigās nogatavojas spilgti sarkanas ogas.

Maijpuķīte bieži sastopama ēnainos mežos, birzīs un krūmājos.

Viss augs ir indīgs, satur glikozīdus, saponīnus un organiskās skābes.

Visbiežāk saindēšanās notiek ar ogās esošajām sēklām.

Saindēšanās gadījumos parādās galvassāpes, gremošanas orgānu un sirds darbības traucējumi.

■ Četrlapu čūskoga
Paris quadrifolia L.

Daudzgadīgs liliju dzimtas augs ar nelielu 30–40 cm augstu stumbru, kura galā parasti ir 4 mieturī sakārtotas lapas un 1 zieds. No tā vēlāk attīstās zili melna oga.

Čūskogu var atrast mitros un ēnainos mežos un krūmājos.

Viss augs satur indīgus glikozīdus un saponīnus. Sevišķi daudz to ir kārdinošajā ogā.

Saindēšanās gadījumos rodas gremošanas traucējumi, galvassāpes un reibonis.

Foto: Ivars Kabacis

■ Ārstniecības mugurene
Polygonatum odoratum (Mill.) Druce

Daudzgadīgs liliju dzimtas augs.

Tā zaļganbaltos un smaržīgos zvanveida ziedus pavasarī var pamanīt bērzu un priežu mežos un krūmājos. Rudenī no tiem veidojas zilganmelns ogas.

Indīgs ir viss augs, jo satur glikozīdus un alkaloidus. Sevišķi bīstamas ir ogas.

Indīgas ir arī pārējās Latvijā sastopamās mugureņu sugas.

Saindēšanās gadījumos sākas vemšana un caureja.

■ Purva cūkausis *Calla palustris* L.

Daudzgadīgs ārumu dzimtas augs ar resnu, posmainu, ložņājošu sakneni. Purva cūkausis ir pievilcīgs ar balto seglapu, kas ietver sīko ziedu vāļīti. Rudenī tās ielokā nogatavojas spilgti sarkanas ogas.

Dabā atrodams ūdenstilpu malās un purvainās vietās.

Visās auga daļās ir indīgi saponīni un alkaloīdi. Sevišķi bīstamas ir ogas.

Indīgās vielas izraisa gremošanas, elpošanas un sirdsdarbības traucējumus.

Foto: Ivars Kabacis

■ Dzeltenā karpīte *Aconitum lasiostomum* Rchb.

Ar likumu aizsargāts augs, kas ierakstīts Latvijas Sarkanajā grāmatā.

Dzeltenā karpīte ir daudzgadīgs līdz 150 cm augsts gundegu dzimtas augs ar zarainu stumbru, staraini šķeltām lapām un dzeltenu ziedu ķekariem.

Savvaļā dzeltenā karpīte aug ēnainos jauktos mežos un gravās. Tā sastopama ļoti reti.

Augs satur vairākus ļoti indīgus alkaloīdus – akonitīnus, kas pieder pie visstiprākajām augu indēm.

Saindējoties novēro gremošanas traucējumus, stīvuma sajūtu sejā, rokās un kājās, galvassāpes, reiboni un paralīzi.

Foto: Ivars Kabacis

■ Vārpainā krauklene

Actaea spicata L.

Daudzgadīgs gundegu dzimtas augs ar 30–60 cm augstu zarainu stumbru un spēcīgu sakneni. Sīkie baltie ziediņi sakopoti divos ķekaros. No tiem rudens pusē attīstās spīdīgas melnas ogas.

Vārpainā krauklene dabā atrodama samērā reti. Tā aug krūmājos un ēnainos lapu koku un jauktos mežos.

Indīgas ir visas auga daļas, sevišķi bīstamas ir ogas.

Auga sula, kas satur indīgus alkaloidus un saponīnus, var izraisīt ādas iekaisumus, kā arī gremošanas un elpošanas orgānu darbības traucējumus.

■ Parastais velnābols

Datura stramonium L.

Viengadīgs nakteņu dzimtas augs ar zarainu 20–100 cm augstu stumbru un lieliem baltiem piltuvveida ziediem.

Rudenī nogatavojas dzeloņainas pogaļas ar daudzām brūngani melnām sēklām.

Parastais velnābols ieviesies piepilsētu sakņu dārzos, nezālienēs un ceļmalās. Tā īstā dzimtene ir Amerikas tropiskā josta.

Indīgas ir visas auga daļas, bet saindēšanās visbiežāk notiek ar sēklām. Indīgie alkaloidi – skopolamīns, hiosciamīns un atropīns izraisa elpošanas, gremošanas un sirdsdarbības traucējumus.

■ Melnā drīgene *Hyoscyamus niger* L.

Viengadīgs nakteņu dzimtas augs ar nepatīkamu reibinošu smaržu.

Viss 30–100 cm augstais augs ir lipīgi vilnains, jo bagātīgi klāts ar dziedzermatīņiem.

Melnā drīgene aug pie mājām, sētās, dārzos, nezālienēs un ceļmalās.

Viss augs ir indīgs, jo satur daudz alkaloīdu. Visindīgākās ir drīgeņu sēklas, kas līdzīgas magoņu sēklām.

Alkaloīdi izraisa spēcīgu nervu sistēmas uzbudinājumu, kas izpaužas kliegšanā, skriešanā, smieklos, straujās kustībās. Vēlāk to nomaina depresija, sākas vemšana, krampji un sirdsdarbības traucējumi. Smagākos gadījumos iestājas nāve.

Foto: Ivārs Kabulis

■ Bebrukārklis *Solanum dulcamara* L.

Daudzgadīgs nakteņu dzimtas puskrūms, kam ir līdz 2 m gari kāpelējoši stumbri. Rudenī tas piesaista uzmanību ar koši sarkanām iegarenas formas ogām.

Bebrukārklis diezgan bieži sastopams mitrās vietās – ūdenstilpju malās, grāvjos, krūmājos un mežos.

Visas auga daļas satur vairākus alkaloīdus un glikozīdus un ir indīgas.

Saindējoties sākas galvassāpes, reiboņi un sirdsdarbības traucējumi.

■ **Melnā naktene**
Solanum nigrum L.

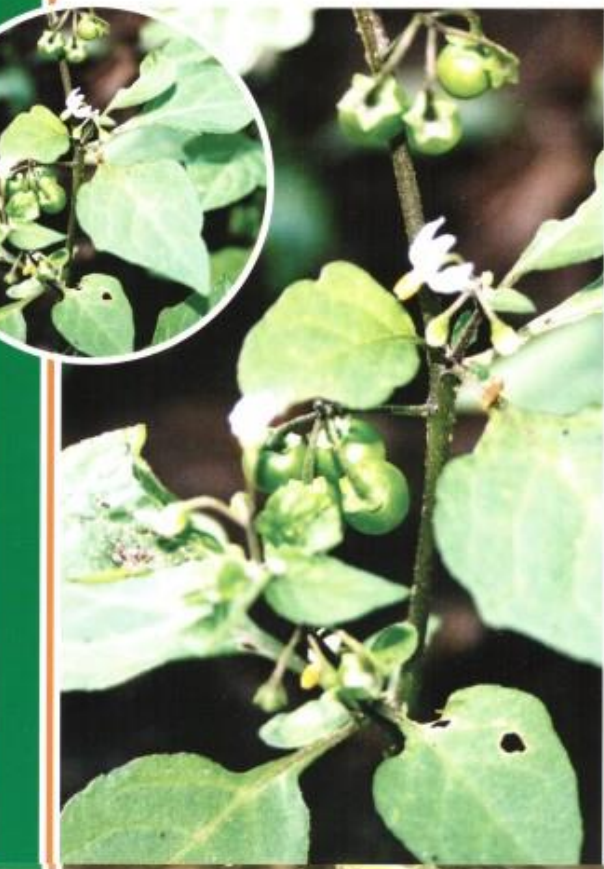
Viengadīgs nakteņu dzimtas augs ar īpatnēju nepatīkamu smaržu.

Naktenei ir 5–50 cm augsts stumbrs. Tā zied baltiem sīkiem ziediem no jūnija līdz vēlam rudenim. Augļi ir spīdīgi melnas ogas.

Melnā naktene bieži redzama laukos, dārzos un nezālienēs.

Indīgā viela alkaloids solanīns ir visās auga daļās, bet visvairāk negatīvās ogās.

Saindēšanās pazīmes ir pastiprināta uzbudinātība, gļotādu un gremošanas trakta iekaisums.

■ **Parastā zalktene**
Daphne mezereum L.

Neliels līdz 1,5 m augsts zalkteņu dzimtas krūms.

Tā maigi rožainie un spēcīgi smaržojošie ziedi raisās agri pavasarī pirms lapu plaukšanas. Vasaras vidū veidojas koši sarkani augļi – kauleni.

Parastā zalktene sastopama mitros lapu koku un jauktos mežos, kā arī krūmājos.

Visas auga daļas satur toksiskas vielas, kas var izraisīt ādas iekaisumu, kā arī gremošanas traucējumus, bezsamaņu un paralīzi. Smagākos gadījumos var iestāties nāve.

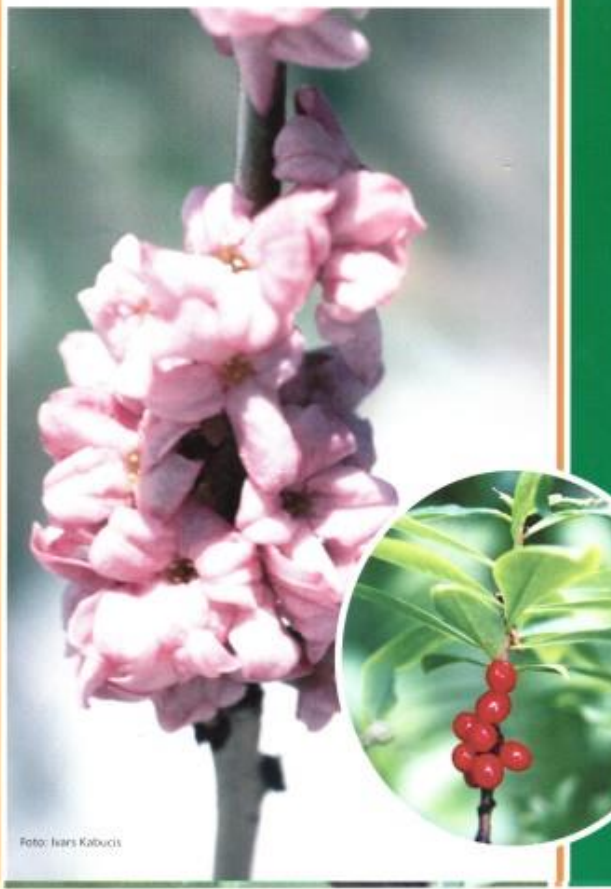

Foto: Ivars Kabuciis

■ **Eiropas segliņš**
Euonymus europaea L.

Kokžņaudzēju dzimtas līdz 3 m augsts vasarzaļš krūms ar šķautņainiem zariem. Sevišķi pievilcīgs tas ir rudenī, kad nogatavojas krāšņie augļi – rožaini sārtas pogaļas ar oranžām sēklām.

Sastopams lapu koku mežos un krūmājos, upju un ezeru krastos.

Viss augs satur indīgu glikozīdu, sevišķi bīstami ir skaistie augļi.

Indīgās vielas izraisa gremošanas trakta traucējumus, krampjus, bezsamaņu, pat nāvi.

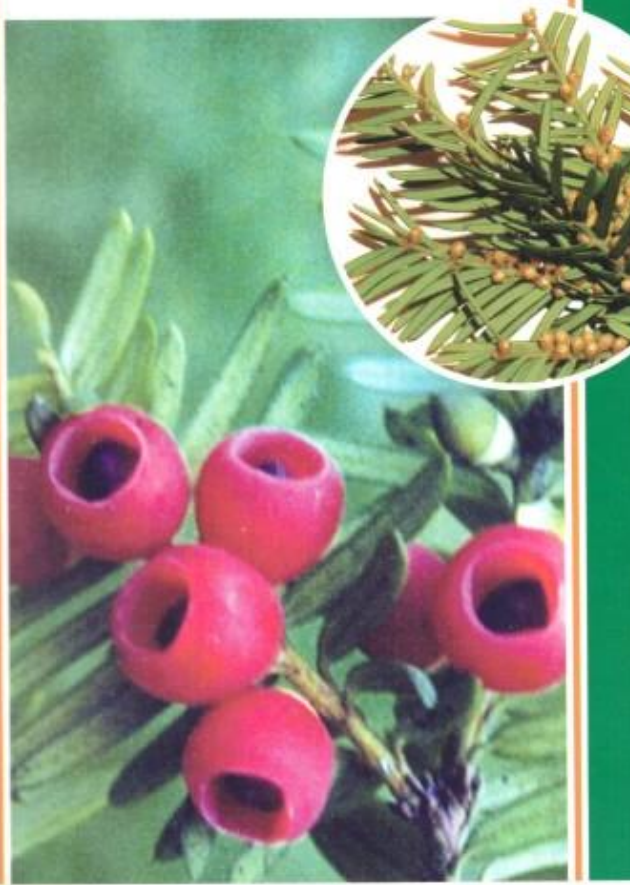
■ **Parastā īve**
Taxus baccata L.

Ar likumu aizsargāts augs, kas ierakstīts Latvijas Sarkanajā grāmatā.

Parastā īve ir mūžzaļš ivju dzimtas skuju koks vai krūms, kam sēklas ietvertas spilgti sarkanā sēklsedzē un atgādina ogu.

Latvijā parastā īve savvaļā sastopama ļoti reti – Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes mežos. Biežāk to var redzēt dārzu un parku apstādījumos.

Indīgs ir viss augs, izņemot sarkano sēklsedzi. Indīgās vielas ir efedrīns un glikozīdi. Tie izraisa gremošanas, elpošanas un smadzeņu darbības traucējumus, kas var beigties ar nāvi.

■ Pirmā palīdzība saindēšanās gadījumos

Ja notikusi saindēšanās ar indīgajiem augiem, nekavējoties jāizsauc ārsts.

Tā kā dažas indes iedarbojas ļoti ātri, cietušajam steidzīgi jāsniedz pirmā palīdzība.

Jācenšas mākslīgi izraisīt vemšanu, ar pirkstu vai karotes kātu kairinot rīkles galu ap mēles pamatu vai dodot izdzert vairākas glāzes silta sālsūdens.

Ieteicams vemšanu izraisīt atkārtoti.

Lai saistītu indīgās vielas un aizkavētu to uzsūkšanos kuņģī, cietušajam jādod izdzert 2 olu baltumu maisījumu ar $\frac{1}{4}$ l ūdens vai $\frac{1}{2}$ l piena. Pēc pusstundas atkārtoti jāizraisa vemšana.

Ja notikusi saskaršanās ar indīgajiem augiem, kas izraisa ādas iekaisumu, tad cietusī ķermeņa daļa jānomazgā ar siltu ūdeni un ziepēm un pēc tam jānotīra ar 2% kālija permanganāta šķīdumu.

UNIVERSITY of LATVIA

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Buklets izdots ar LVAF finansiālu atbalstu

Teksts: LU Botāniskais dārzs

Attēli: I. Kabucis, LU Botāniskais dārzs

Dizains: Ieva Tiltiņa

© Latvijas Universitāte, 2005

Iespiests SIA «Latgales druka»